

ПСИХОЛОГІЧНА СТРУКТУРА ОСОБИСТОСТІ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ В КОНТЕКСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ЗДІЙСНЕННОСТІ

PSYCHOLOGICAL STRUCTURE OF POLICE OFFICERS PERSONALITY IN THE CONTEXT OF PROFESSIONAL SELF-FULFILLMENT

У статті представлені теоретичні розвідки щодо питання структури особистості та її готовності до змін. Висвітлено факторну структуру особистості та ключові показники готовності до змін у практиці поліціювання. Мета дослідження – виявлення взаємозв'язків структурних факторів особистості та показників особистісної готовності до змін у поліцейських з різним рівнем професійного самоздійснення (ПС). Вибірку дослідження склали працівники поліції, у кількості 62 особи. Із застосуванням опитувальника «Професійного самоздійснення» О. Кокуна та за допомогою кластерного аналізу за методом k – середніх були сформовані групи з різним рівнем (низький, середній та високий) професійного самоздійснення. Першу групу (з низьким рівнем) склали 28 досліджуваних, у другу групу (з високим рівнем) увійшло 33 досліджуваних. 24 респонденти з середнім рівнем показника були виключені із подальшого дослідження.

В дослідженні було використано «П'ятифакторний особистісний опитувальник» R. McCrae та P. Costa та методика «Особистісна готовність до змін» A. Rolnic, S. Heather, M. Gold, C. Hull в адаптації Н. Бажанової. Емпірично було встановлено, що у групі поліцейських з низьким рівнем ПС встановлені чотири негативні та два позитивні зв'язки. Це свідчить, що у першій групі збільшення налаштованості на відкриті стосунки, доброзичливості відбувається разом зі зменшенням креативності, адаптивності, впевненості у собі та продуктивності. У групі поліцейських з високим рівнем ПС діагностовано шість позитивних та два негативних зв'язки. Отже, у другій групі збільшення екстраверсії співпадає зі зростанням віри у власні сили та професійні успіхи. Однак, збільшення відкритості до контактів відбувається разом зі зменшенням впевненості у собі та зростанням адаптивних здібностей й толерантності до двозначності. Досліджувані другої групи з посиленням завязаності та щирості у виконанні службових обов'язків мають збільшення готовності адекватно сприймати невизначені ситуації, що істотно зображується на їх ефективності як фахівця.

Ключові слова: готовність до змін, зв'язки, особистість, поліцейські, поліціювання, професійне самоздійснення, фактори.

The article presents theoretical research on the structure of personality and its readiness for change. The factor structure of the personality and key indicators of readiness for changes in policing practice are highlighted. The purpose of the study is to identify the relationship between structural factors of personality and indicators of personal readiness for change in police officers who have different levels of professional self-fulfillment (PS). The sample of the study consisted of 62 police officers. With the use of the «Questionnaire of professional self-fulfillment» by O. Kokun and using the method of clustering according to the principle of k – means, we formed three groups of subjects: low, medium and high levels of PS. The first group (with a low level) consisted of 28 subjects, the second group (with a high level) included 33 subjects. 24 respondents with an average level were excluded from further research.

The study used the «Five-Factor Personality Questionnaire» (Big Five) by R. McCrae and P. Costa and the method «Personal Readiness for Change» by A. Rolnic, S. Heather, M. Gold, C. Hull in the adaptation by N. Bazhanova. It has been empirically established that there are four negative and two positive connections in the group of low-level police officers. This shows that in the first group, the increase in openness and friendliness is accompanied by a decrease in creativity, adaptability, self-confidence and productivity. Six positive and two negative connections were diagnosed in a group of high-level police officers. Thus, in the second group, the increase in extraversion coincides with an increase in self-confidence and professional success. However, an increase in openness to contacts is accompanied by a decrease in self-confidence and an increase in adaptive abilities and tolerance for ambiguity. Police officers with a high level of PS with increased perseverance and sincerity in the performance of official duties have an increase in readiness to adequately accept uncertain situations, which significantly affects their effectiveness as a specialist.

Key words: readiness for change, connections, personality, policemen, policing, self-fulfillment, factors.

УДК 159.9
DOI <https://doi.org/10.32843/2663-5208.2022.36.47>

Пономаренко Я.С.

доцентка кафедри соціології та психології факультету № 6 Харківський національний університет внутрішніх справ

Постановка проблеми. Особистість працівника поліції є доволі популярною науковою проблемою в царині юридичної психології. Спілка українських та закордонних науковців ставить собі за мету дослідити основні характеристики сучасного поліціанта, котрі посилюють його професійну здійсненність та найбільшу ефективність при несенні служби. Професія поліцейського є доволі специфічним видом діяльності, тому вимагає своєрідного підходу при дослідженні ключових характеристик,

якими повинен володіти поліцейський і без яких неможливе виконання покладених обов'язків на поліцію. В наукових роботах пропонується широкий перелік основних компетенцій, які допомагають працівнику поліції бути не лише висококваліфікованим, а й відчувати задоволення від діяльності. В емпіричних дослідженнях йдеться, що задоволеність професією допомагає поліціантам залишатися на службі й відчувати свою корисність для суспільства. Ми вважаємо, що особистість працівника поліції

також повинна вивчатися в контексті його готовності до змін та можливості реалізувати свій потенціал, при цьому не завдаючи шкоди своєю психологічному добробуту та фізичному самопочуттю в цілому, це й спонукало нас до проведення наукових розвідок з даного питання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Виклики сьогодення ще більше актуалізували потребу у якісному дослідженні поліцейських, які вимушені працювати в мінливих умовах. Так, у дослідженні S. Brooks та колег йдеться, що психологічна стійкість особистості допомагає їм ефективно долати труднощі, особливо, які є невизначеними, наприклад, в умовах стихійного лиха, тероризму, воєнних конфліктів тощо. Науковці сходяться у думці, що особистісні риси мають вирішальне значення у роботі захисних механізмів, адже вони також відповідають за благополуччя людини [7]. В низці закордонних праць зазначається, що до таких пріоритетних рис особистості відносяться екстраверсія, невротизм та усвідомленість, котрі вчені вважають предикторами добробуту та провісниками психологічної стійкості [10; 12]. Можемо сказати, що наведені риси демонструють схильність людини до встановлення суб'єктивного благополуччя та формування особистісної стійкості. L. Carvalho, G. Pianowski та A. Gonçalves емпірично виявили, що люди, які мають високий рівень екстраверсії, зазвичай, мають складнощі при встановленні соціальних контактів [8]. Проте A. Oshio зі співавторами запевняють, що екстравертивна поведінка допомагає людям відчувати задоволення від свого життя [12]. R. McCrae та P. Costa в ході проведених досліджень встановили, що здатність людини долати труднощі залежить від особистісних рис. Автори запропонували п'ятифакторну модель особистості. Вчені констатують, що люди, які мають високий рівень невротизму більш гостро сприймають і реагують на стрес. Високий рівень сумлінності є показником самодисципліни та цілеспрямованості, резюмують вчені [11]. D. Eley з колегами припускають, що існує тісний взаємозв'язок між рисами особистості та готовністю особистості долати труднощі в ситуаціях стресу [9]. C. Bartley спільно з S. Roesch підкреслюють, що риса «сумлінність» є ключовим фактором у подоланні стресу, однак вона заснована на емоційному переживанні стресу, що ускладнює можливість швидко подолати його негативний вплив [6].

Ми припускаємо, що готовність поліцейських до змін та непередбачуваних ситуацій здатні зменшити негативний вплив на особистість під час виконання складних та

стресових завдань, а також підвищити впевненість у собі та своїх здібностях. Вивчення даної проблеми у контексті професійного самоздійснення допоможе встановити основні показники, котрі відповідають за добробут та задоволеність поліцейських від діяльності. Так, Г. Стояцька підтвердила, що готовність до змін можна віднести до стійкої психічної риси, котра ґрунтується на двох факторах: один фактор свідчить про орієнтацію особистості на успіх, професійне зростання, відкритість досвіду, а другий характеризує терпиме ставлення до двозначності та адаптивні здібності поліцейських [5, с. 226]. Своєю чергою С. Бойчук вважає, що готовність до змін є неухильною рисою поліцейського, завдяки якій відбувається духовне та професійне становлення [1, с. 58]. Колектив українських дослідників сходяться у думці, що готовність до змін можна віднести до ключової компетенції поліцейських та її потрібно розвивати в період фахової підготовки [4, с. 89].

Постановка завдання. Мета дослідження – виявлення взаємозв'язків структурних факторів особистості та показників особистісної готовності до змін у поліцейських з різним рівнем професійного самоздійснення (ПС). Завдання дослідження: 1. Провести теоретичний огляд означених проблем в закордонній та вітчизняній психології. 2. Виявити взаємозв'язки структурних факторів особистості та показників особистісної готовності до змін у поліцейських з низьким та високим рівнями ПС.

Виклад основного матеріалу дослідження. У якості досліджуваних виступили працівники поліції. Із застосуванням опитувальника «Професійного самоздійснення» О. Кокуна [2], та за допомогою кластерного аналізу за методом k – середніх були сформовані групи з різним рівнем (низький, середній та високий) ПС. Першу групу (з низьким рівнем) склали 28 досліджуваних, у другу групу (з високим рівнем) увійшло 33 досліджуваних. 24 респонденти з середнім рівнем показника були виключені із подальшого дослідження. Всього досліджуваних – 62 особи. Для математико-статистичної обробки було використано коефіцієнт рангової кореляції Спірмена. Для досягнення поставленої мети було використано «П'ятифакторний особистісний опитувальник» («Велика П'ятірка») Р. МакКрає й П. Коста. Опитувальник містить 75 парних протилежних за значенням суджень і утворює п'ять основних факторів: екстраверсія, доброзичливість, сумлінність, невротизм, відкритість досвіду [11]. Методика «Особистісна готовність до змін» А. Rolnic, S. Heather, M. Gold, C. Hull в адаптації Н. Бажанової була направлена на діагностику готовності особистості сприймати зміни та ефективно їх використовувати. Тест

налічує 35 питань і утворює наступні шкали: пристрасність, винахідливість, оптимізм, сміливість, адаптивність, впевненість і толерантність до двозначності [3]. Результати досліджень взаємозв'язків структурних факторів особистості та показників особистісної готовності до змін у поліцейських з низьким рівнем професійного самоздійснення надані у таблиці 1.

У групі з високим рівнем ПС особистісний фактор «Екстраверсія» негативно корелює з показниками готовності до змін «Винахідливість», «Адаптивність» та «Впевненість» ($p \leq 0,05$). Отримані дані дозволяють констатувати, що разом зі збільшенням позитивної налаштованості на встановлення товариських стосунків зменшуються: здібності до прояву креативних думок та можливості до вирішення складних завдань з використанням нових методів роботи; вміння підлаштовуватися до нових обставин, гнучкість у змінах планів та адекватна реакція на них; впевненість у собі, у своїх діях та вчинках. Фактор «Доброзичливість» негативно корелює з показником «Пристрасність» ($p \leq 0,05$). Таким чином, у цих досліджуваних зі збільшенням прихильного ставлення до інших, товариськості зменшуються показники енергійності, працелюбності, завзятості. Звідси, можемо припустити, що для респондентів з низьким рівнем ПС встановлення доброзичливих стосунків вимагає залучення значної кількості особистісних ресурсів, що виснажує їх та знижує показники працездатності. Подібна тенденція є тривожною, оскільки у більшості випадків зниження енергійності відбувається на прискореній втомі й енергозатратності. Фактор «Сумлінність» позитивно корелює з показником готовності до змін «Впевненість» ($p \leq 0,05$). Це свідчить, що у першій групі збільшення добропорядності, моральності та відданості справи

відбувається зі збільшенням впевненості у собі, своїх здібностях та правильності дій. Фактор «Невротизм» позитивно корелює з двома показниками готовності до змін «Винахідливість» та «Адаптивність» ($p \leq 0,05$). Тобто, у групі з низьким рівнем ПС збільшення стійкості або навпаки впевненості супроводжується разом зі збільшенням креативності та швидкої адаптації до невизначених ситуацій. Отримані показники є позитивним явищем, оскільки уміння поліціанта сприймати новації у професії та підлаштовуватися під них сприяють покращенню професійної діяльності. Отримані значущі кореляції у групі з низьким рівнем професійного самоздійснення, ми вирішити зобразити на корелограмі (рис. 1).

Результати досліджень взаємозв'язків структурних факторів особистості та показників особистісної готовності до змін у поліцейських з високим рівнем професійного самоздійснення унаочнені у таблиці 2.

У групі поліцейських з високим рівнем ПС, нами було встановлено значущі кореляційні зв'язки. Фактор «Екстраверсія» позитивно корелює з показником «Впевненість» ($p \leq 0,05$). Отримані результати демонструють, що у досліджуваних другої групи збільшення екстравертованої поведінки супроводжується зі збільшенням віри у свої можливості та здібності. Встановлені три значущі зв'язки за фактором «Доброзичливість» з показниками готовності до змін: позитивні з «Адаптивність» й «Толерантність до двозначності» та негативний з «Впевненість» ($p \leq 0,05$). Отже, можемо констатувати, що у другій групі зі збільшенням товариськості й доброзичливого ставлення відбувається разом зі збільшенням адаптаційного потенціалу та толерантності до невизначеності, однак спостерігається зменшення впевненості.

Таблиця 1

Взаємозв'язки структурних факторів особистості та показників особистісної готовності до змін у поліцейських з низьким рівнем психологічного самоздійснення (r)

Шкали	Пристрасність	Винахідливість	Оптимізм	Сміливість	Адаптивність	Впевненість	Толерантність до двозначності
Екстраверсія	-0,299	-0,381*	-0,237	-0,084	-0,458*	-0,422*	-0,274
Доброзичливість	-0,354*	-0,123	-0,054	0,054	-0,226	0,047	-0,069
Сумлінність	0,032	0,190	0,001	-0,228	-0,019	0,336*	-0,028
Невротизм	0,262	0,441*	0,021	0,138	0,351*	0,230	0,228
Відкритість досвіду	-0,185	0,110	0,001	0,248	-0,124	0,129	-0,096

Примітка: * – рівень значущості $p \leq 0,05$.

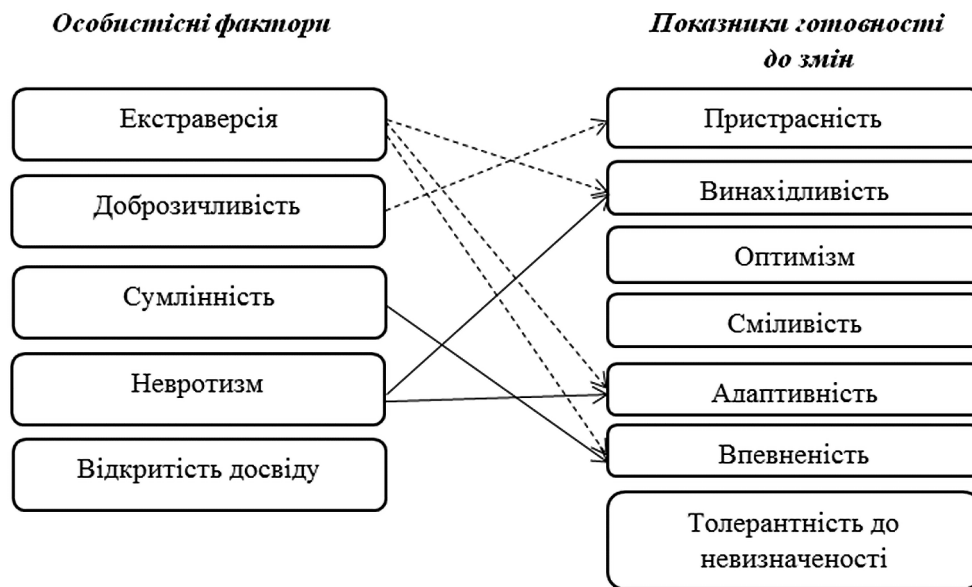


Рис. 1. Взаємозв'язки структурних факторів особистості та показників готовності до змін у поліцейських з низьким рівнем професійного самоздійснення

Примітка: _____ додатній зв'язок; - - - - - від'ємний зв'язок.

Таблиця 2

Взаємозв'язки структурних факторів особистості та особистісної готовності до змін у поліцейських з високим рівнем професійного самоздійснення (r)

Шкали	Пристрасність	Винахідливість	Оптимізм	Сміливість	Адаптивність	Впевненість	Толерантність до двозначності
Екстраверсія	-0,163	-0,146	-0,007	-0,061	0,248	0,313*	0,278
Доброзичливість	-0,234	-0,133	0,031	0,004	0,374*	-0,392*	0,312*
Сумлінність	-0,228	-0,179	0,079	0,011	0,252	0,241	0,336*
Невротизм	-0,375*	-0,211	-0,100	-0,013	0,262	-0,211	0,095
Відкритість досвіду	-0,220	-0,235	-0,054	0,015	0,355*	-0,248	0,319*

Примітка: * – рівень значущості $p \leq 0,05$.

Подібна тенденція є цілком прогнозованою, адже відкритість до встановлення дружніх контактів, особливо у невизначених умовах, супроводжується сумнівами щодо власної компетентності й кваліфікованості. Фактор «Сумлінність» позитивно корелює з показником «Толерантність до двозначності» ($p \leq 0,05$). У групі з високим рівнем ПС збільшення щирого, сумлінного, відповідального та чесного ставлення до своїх посадових обов'язків, відбувається разом зі зростанням толерантності до невизначених подій та ситуацій. За фактором «Невротизм» діагностований негативний зв'язок з показником «Пристрасність» ($p \leq 0,05$). Це свідчить, що у другій групі збільшення тривожності або емоційності збігається разом зі зменшенням завзятості виконувати покладені на них завдання, що відбивається на їх результативності. Прагнення до досконало-

сті у професії завжди супроводжується надмірними емоційними переживаннями, адже бажання бути професійним у своїй роботі та мати успіх в ній, вимагає готовності до змін та адаптації до них. Фактор «Відкритість досвіду» позитивно корелює з показниками «Адаптивність» та «Толерантність до двозначності» ($p \leq 0,05$). Тобто, у групі з високим рівнем ПС зростання готовності сприймати новий довід, новації діяльності та отримувати додаткові знання супроводжуються збільшенням їх адаптивних властивостей, гнучкості та схильності діяти у ситуаціях невизначеності, що характеризує їх як мотивованих та зацікавлених працівників. Визначені значущі кореляційні зв'язки отримані у другій групі респондентів, котрі мають високим рівнем професійного самоздійснення, ми зобразили на корелограмі (рис. 2).

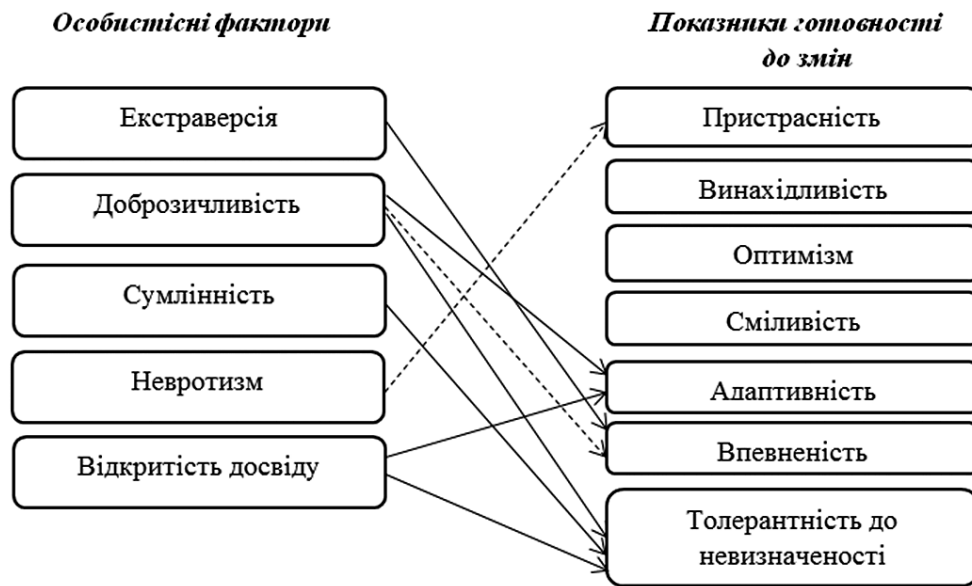


Рис. 2. Взаємозв'язки структурних факторів особистості та показників готовності до змін у поліцейських з високим рівнем професійного самоздійснення

Примітка: _____ додатній зв'язок; - - - - - від'ємний зв'язок.

Висновки з проведеного дослідження.

Отже, на підставі отриманих результатів теоретичного а емпіричного аналізу нами було зроблено ряд суттєвих висновків. По-перше, теоретичні розвідки демонструють широку варіативність наукових праць, котрі активно досліджували питання структури особистості та її готовності до змін. По-друге, у групі поліцейських з низьким рівнем ПС встановлені чотири негативні та два позитивні зв'язки. Отримані дані дозволяють резюмувати, що у даній групі збільшення налаштованості на відкриті стосунки відбувається разом зі зменшенням креативності, адаптивності та впевненості у собі. Подібна тенденція підтверджується тим, що підвищення доброзичливості та товариськості супроводжується зменшенням продуктивності. Однак, бажання виконувати свою роботу бездоганно зменшується через брак впевненості. Цікавими є дані, котрі фокусують увагу на тому, що у першій групі збільшення емоційної й психологічної стійкості відбувається разом з посиленням здатності до креативу у роботі та вміння адаптуватися під неї. По-третє, у групі поліцейських з високим рівнем ПС діагностовано шість позитивних та два негативних зв'язки. На підставі здобутих результатів можемо сказати, що у другій групі збільшення екстровертаної поведінки сходиться зі зростанням віри у власні сили та успіхи. Хоча збільшення відкритості до контактів відбувається разом зі зменшенням впевненості собі, однак зростають адаптивні здібності та толерантність до двозначності. Досліджувані другої групи з поси-

ленням завзятості та щирості у виконуваних обов'язках мають збільшення готовності адекватно сприймати невизначені ситуації, що істотно покращується на їх ефективності як фахівця. У той час, ці респонденти зі зростанням стійкості та опірності стресовим факторам мають зниження у результативності та задоволеності професією, що є цілком зрозумілим, адже залучення значної кількості особистісних ресурсів виснажує. Ми вважаємо, що позитивним результатом є те, що у другій групі зростання до прийняття нового досвіду посилюється зі збільшенням адаптивного потенціалу та терпимості до невизначеності й двозначності, що дуже є доречним для даного виду діяльності.

Отже, проведене дослідження вимагає подальших емпіричних розвідок з розширенням бази вибірки та врахуванням гендерних розбіжностей, що істотно покращило й допомогло удосконалити систему підготовки кваліфікованих кадрів для поліції, котрі відповідали б міжнародним стандартам, і головне, сприяли б усуненню причин плінності поліцейського персоналу.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бойчук С.С. Комплексне дослідження готовності до змін і толерантності до невизначеності у поліцейських корд із різним рівнем життєздатності. *Право та Безпека*. 2021. № 3(82). С. 58–69.
2. Кокун О.М. Опитувальник професійного самоздійснення. *Практична психологія та соціальна робота*. 2014. № 7. С. 35–39.
3. Мітрошкіна О.В. Особистісні чинники психологічної готовності до змін працівників Державної

кримінально-виконавчої служби України: дис. ... канд. психол. наук: 19.00.06. 2021. Харків, 238 с.

4. Сокурєнко В., Швець Д., Уваров В. Прогностична компетентність правоохоронців у контексті їхньої готовності до інноваційної діяльності. *Наука і освіта*. 2018. № 3. С. 85–91.

5. Стояцька Г. Особливості детермінації готовності до змін серед майбутніх українських правоохоронців. *Психологічні перспективи*. 2021. № 37. С. 214–232.

6. Bartley C.E., Roesch S.C. Coping with daily stress: the role of conscientiousness. *Personality and Individual Differences*. 2011. № 50. P. 79–83.

7. Brooks S., Amlôt R., Rubin G.J., Greenberg N. Psychological resilience and post-traumatic growth in disaster-exposed organisations: overview of the literature. *Journal of the Royal Army Medical Corps*. 2018. № 166. P. 52–56.

8. Carvalho L.F., Pianowski G., Gonçalves A.P. Personality differences and COVID-19: are extroversion

and conscientiousness personality traits associated with engagement with containment measures? *Trends Psychiatry Psychother*. 2020. № 42. P. 179–184.

9. Eley D.S., Cloninger C.R., Walters L., Laurence C., Synnott R., Wilkinson D. The relationship between resilience and personality traits in doctors: implications for enhancing well-being. *PeerJ Journals*. 2013. № 1. P. 216.

10. Ercan H. The relationship between resilience and the big five personality traits in emerging adulthood. *Eurasian Journal of Educational Research*. 2017. № 70. P. 83–103.

11. McCrae R. R., Costa P. T. Validation of the Five Factor model of personality across instrument and observers. *Journal of Personality and Social Psychology*. 1987. Vol. 52. P. 81-90.

12. Oshio A., Taku K., Hirano M., Saeed G. Resilience and Big Five personality traits: a meta-analysis. *Personality and Individual Differences*. 2018. № 127. P. 54–60.